

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ВИЩОЇ ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ ПОДОЛАННЯ ВИКЛИКІВ
І ПРОБЛЕМ ПЕРІОДУ ВОЄННОГО СТАНУ**

Дерев'янка Наталія Зеновіївна

*доктор філософії в галузі права, доцент,
академік Академії адміністративно-правових наук,
декан юридичного факультету,
Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука
м. Рівне, Україна*

Виклики для національної вищої освіти в умовах війни мають різноманітний характер і аспекти, а саме: гуманітарні (загрози життю та здоров'ю здобувачів і персоналу ЗВО), інституційні (руйнація і знищення освітньої інфраструктури), організаційні (вплив війни на провадження освітньої діяльності і якість освіти) і фінансові (недостатнє фінансування освітньої сфери) [1]. У зв'язку з цим політики, громадські діячі, освітянська спільнота типово вказують на необхідність нині і у повоєнній перспективі зосередитися на вирішенні таких питань: 1) створення безпечного та комфортного освітнього середовища; 2) подолання воєнних руйнувань; 3) модернізація мережі закладів освіти; 4) підвищення якості освіти; 5) масштабування інноваційної діяльності закладів вищої освіти; 6) посилення інтернаціоналізації вищої освіти; 7) вдосконалення механізмів фінансування системи вищої освіти; 8) підвищення привабливості закладів вищої освіти для навчання та академічної кар'єри [2; 3; 4].

Визнаючи правомірність вказаних напрямів подолання викликів і наявних наслідків війни, вважаємо, що особливої уваги у цьому контексті потребує адміністративно-правове забезпечення вищої освіти, тобто сукупність встановлених нормами адміністративного права прийомів і способів, за допомогою яких держава впливає на суспільні відносини в освітній сфері з метою забезпечення права на освіту [5, с. 6]. Водночас, адміністративно-правове забезпечення – це також система принципів і норм адміністративного права, які «розвивають та уточнюють конституційні норми, що визначають теоретико-правові засади функціонування вищої освіти з метою створення належних умов для реалізації студентам права на якісну вищу освіту та інших їх прав та інтересів, публічного інтересу держави й суспільства в цілому» [6, с. 84].

Саме у площині адміністративно-правового забезпечення вбачаємо потенціал реконструкції і модернізації національної вищої освіти. Обґрунтуємо свою позицію.

Почнемо з того, що План відновлення, розроблений Національною радою з відновлення України від наслідків війни відповідно до Указу Президента від 21 квітня 2022 року № 266/2022, у розділі «Освіта і наука» [2] пропонує перелік проблем, які потребують вирішення, зокрема: корупція і недобросесність в освіті, недостатній рівень інтернаціоналізації української вищої освіти, оптимізація мережі закладів вищої освіти, підвищення рівень фінансової автономії ЗВО, тощо. Реальне вирішення відповідних проблем потребує, серед іншого, цілеспрямованого нормативно-організаційного впливу держави на процеси функціонування і трансформацій системи вищої освіти, що на практиці здійснюється за допомогою норм адміністративного права. Наголосимо, що такий нормативно-організаційний вплив (адміністративно-правове регулювання) за допомогою норм адмінправа і є тим, що усталено визначається як адміністративно-правове забезпечення.

З іншого боку, очевидно не потребує доведення теза, що ефективне реагування на виклики війни – гуманітарні, інституційні, організаційні і фінансові, у сфері освіти можливе лише за умови реалізації раціональної, прагматичної і комплексної освітньої політики. При цьому, освітня політика, як і державна політика загалом, є фактично є державним управлінням, тобто організованим процесом керівництва, регулювання й контролю державних органів за розвитком різних сфер державного життя [7] і у нашому випадку – освітою.

Принципово важливо, що державне управління неодмінно має нормативно-правову основу, яка регламентує цілі й механізми їхнього досягнення, легітимні (і допустимі) для використання органами державної влади на усіх рівнях та в усіх сферах. Зважаючи на означене, є підстави потрактовувати освітню політику як систему визначених у нормативно-правовий спосіб цілей та заходів органів державної влади усіх рівнів в освітній сфері як просторі відносин, що складаються між різними суб'єктами у межах освіти як соціального інституту, щодо забезпечення розвитку особистості, суспільства і держави, об'єднаних спільними цінностями і культурою, суспільно-політичними й економічними завданнями. Логічним наслідком такого розуміння освітньої політики є потреба в адміністративно-правовому забезпеченні, зокрема і сфері вищої освіти.

Доречного наголосити, що як і будь-який напрям державної політики освітня політика має власні механізми реалізації, до яких обґрунтовано належить правовий механізм, як сукупність правових засобів, за

допомогою яких держава здійснює нормативно-правовий вплив на суспільні відносини у сфері освіти. Уважний читач напевно помітив подібність трактування правового механізму державної освітньої політики і змісту поняття «адміністративно-правове забезпечення вищої освіти», що його було наведено вище. Така подібність є додатковим аргументом стверджувати, що звернення до теми адміністративно-правового забезпечення вищої освіти створює додаткові можливості для інтенсифікації реконструкції і модернізації національної вищої освіти.

Нарешті увага до адміністративно-правового забезпечення вищої освіти України обґрунтована і тими завданнями, що їх актуалізує процес євроінтеграції, у якому нині перебуває українська держава. При цьому, ще у 2014 році Україна взяла на себе зобов'язання щодо реформування національної системи освіти на етапі підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом у 2014 році [8]. Зокрема, цим документом – ст. 432, передбачалося реформування та модернізації систем вищої освіти, підвищення якості та важливості вищої освіти, розширення можливостей вищих навчальних закладів та інші заходи, реалізація яких без належного адміністративно-правового забезпечення не можлива.

У цьому ж ключі варто згадати ратифікований Верховною Радою України у червні 2024 року План для Ukraine Facility. У розділі 7 «Людський капітал» наголошується на необхідності зупинити втрату людського капіталу, що, в тому числі, визначає особливу увагу до освіти, а також наповнення освітнього простору «ініціативами, спрямованими на адаптацію освітніх послуг (зокрема, у сфері професійної освіти) до воєнних та післявоєнних викликів, що включатиме розробку програм перепідготовки кадрів та визначення компетенцій, необхідних для відновлення пошкодженої інфраструктури, розбудову безпечного та інклюзивного освітнього середовища для доступу до якісної освіти» [9, с. 137]. Переконані, що практична реалізація таких ініціатив у контексті освітньої політики періоду воєнного стану і повоєнного часу потребує належного, актуального й відповідного європейським стандартам і підходам адміністративно-правового забезпечення, зокрема сфери вищої освіти.

У підсумку відзначимо, що наведені нами аргументи вказують на вагомій підставі розглядати адміністративно-правове забезпечення вищої освіти важливим інструментом (1) реагування на виклики війни і (2) реалізації завдань повоєнної реконструкції і модернізації національної вищої освіти у контексті євроінтеграційних процесів. Вважаємо доцільними спеціальні дослідження адміністративно-правового забезпечення вищої освіти зважаючи на її значення для суспільного поступу і розвитку держави. Особливий інтерес становить порівняльний

аналіз адміністративно-правового забезпечення вищої освіти в Україні та інших країнах, зокрема ЄС.

Література

1. Кремень В. Г., Луговий В. І., Саух П. Ю. Вища освіта України в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення: виклики і відповіді. *Вісник НАПН України*. 2023. № 5(2). С. 1–5. URL: <https://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal/article/view/416/482> (дата звернення 2.03.2025).

2. План відновлення. Освіта і наука (проект станом на 03.08.2022). URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/gromadskobgovorennya/2022/08/19/НО.projekt.Planu.vidnovl.Osv.i.nauky-19.08.2022.pdf> (дата звернення 2.03.2025).

3. Ніколаєв Є., Рій Г., Шемелинець І. Вища освіта в Україні: зміни через війну: аналітичний звіт Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2023. 94 с.

4. Оршанський Л., Нишак І., Матвісів Я., Юрків М. Вища освіта України в умовах воєнного стану: виклики та шляхи подолання. *Молодь і ринок*. 2024. № 1 (221). С. 29–35.

5. Ракша Н. С. Адміністративно-право-ве забезпечення права громадян на освіту: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Львів, 2007. 19 с.

6. Яра О. Поняття адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права. Збірник наукових праць*. 2019. Вип 1. С. 25–32.

7. Орцева О. С. Механізми державного управління: теоретичні підходи до визначення поняття. VIII Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція «Спецпроект: аналіз наукових досліджень» (30-31 травня 2013 р.). URL: http://www.confcontact.com/2013-specprojekt/gu_ortseva.htm (дата звернення 18.01.2025).

8. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#n2588 (дата звернення: 23.09.2023).

9. План для Ukraine Facility (2024-2027). Міністерство економіки України. 2024. 380 с. URL: <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/wp-content/uploads/2024/03/plan-ukraine-facility.pdf> (дата звернення: 14.01.2025).